

**ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ - ТҮРІК
УНИВЕРСИТЕТІ**

СТОМАТОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТІ

ФУНДАМЕНТАЛДЫ МЕДИЦИНАЛЫҚ ҒЫЛЫМДАР КАФЕДРАСЫ

**6В10156 - «Стоматология» білім беру бағдарламасы
ZAP 5220 «ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ ЖӘНЕ ПРЕЗЕНТАЦИЯ» пәні**

Лектор: PhD, аға оқытушы Нұрдинов Нұрсұлтан Сейсенбайұлы

№11 Лекция тақырыбы: Ғылыми зерттеу нәтижелерін рәсімдеу. Медициналық зерттеулердегі этикалық принциптері мен нормалар. Хельсинки декларациясы.

Лекцияның оқыту нәтижелері:

ПОН 3 - кәсіби қызмет саласындағы ғылыми зерттеулердің перспективалық бағыттарын талдайды, зерттеу тақырыбы бойынша отандық және шетелдік тәжірибені қоса алғанда, ғылыми зерттеу бағдарламасын әзірлеу дағдыларын меңгереді, жоспарланған зерттеудің ғылыми гипотезаларын, өзектілігі мен ғылыми жаңалығын тұжырымдайды.

ПОН 4 - алынған нәтижелерді түсіндіреді, ғылыми тұжырымдар мен ғылыми ережелерді тұжырымдайды, алынған деректерді баспа ғылыми басылымдарында, сондай-ақ ауызша баяндамалар мен мультимедиялық презентацияларда баяндайды.

ПОН 5 - этикалық нормаларға сәйкес кәсіби қызметті құру дағдыларын қолданады.

Лекцияның мазмұны:

Зерттеу тақырыбын таңдау оның нысанын таңдаумен тікелей байланысты.

Зерттеу нысаны-зерттеу үшін таңдалған проблемалық жағдайды тудыратын жүйе, процесс немесе құбылыс. Зерттеуде қойылған белгілі бір мәселені шешу үшін қажетті объект туралы білім алу зерттеу пәндері деп аталатын объектінің жекелеген бөліктеріне бағытталған ғылыми әсердің нәтижелерін зерттеу арқылы жүзеге асырылады.

Зерттеу пәні-бұл объектінің белгілі бір мақсаттарымен, проблемаларымен және зерттеу міндеттерімен байланысты көптеген тұрақты өзара байланысты сипаттамалары, яғни бұл зерттеу объектісінің кез-келген аспектісі. Зерттеу пәні зерттелетін объектінің маңызды қасиеттері, байланыстары, белгілері тобының тасымалдаушысы болып табылады және оның ғылыми танымының құралы ретінде қызмет етеді.

Зерттеу әдісі-кез-келген қызмет саласында ғылыми білім, Дағдылар, практикалық дағдылар мен мәліметтер алу құралы. Әлеуметтік ғылымдар бойынша жұмыстарда зерттеу әдістері ретінде жалпы ғылыми әдістер (салыстыру, талдау және синтез, индукция және дедукция, тарихи және логикалық әдістер, оң және нормативтік талдау), сондай-ақ арнайы (көлденең және тік талдау, коэффициенттік талдау, әлеуметтік-экономикалық процестерді модельдеу, анық емес логика әдісі) қолданылады және т. б.).

Бір объект әртүрлі зерттеулердің де, әртүрлі ғылыми бағыттардың да тақырыбы болуы мүмкін. Мысалы, адам сияқты объектіні физиологтар, психологтар, тарихшылар, әлеуметтік журналдар және т.б. зерттей алады, бірақ әр маман үшін бұл зерттеулердің тақырыбы әр түрлі болады. Мысалы, физиолог үшін зерттеу тақырыбы адамның қанайналым жүйесінің жағдайы болады; психолог үшін-стресс кезіндегі адамның психикалық жағдайы және т. б.

Немесе, мысалы, зерттеу нысаны - "банк". Зерттеу нысаны не болуы мүмкін? Бұл жағдайда тақырып банктің валюталық операциялары, несиелік саясат, банк персоналын басқару, бағалы қағаздармен операциялар және т. б.

Ғылыми-зерттеу жұмысы. Нәтижелерді орындау және рәсімдеу тәртібі

Осы курстағы ғылыми-зерттеу жұмысында (ҒЗЖ) екі ұғым бар. Біріншісі-магистранттарды ғылыми-зерттеу қызметіне дайындау және оларды ғылыми зерттеулер жүргізу әдіснамасының негіздеріне оқыту процесі. Екіншісі-негізделген бастапқы деректерді алу, көбінесе Тапсырыс берушінің техникалық тапсырмасы (ТТ) бойынша өнімді құру принциптері мен жолдарын іздеу немесе конкурс бойынша гранттар алу үшін тапсырмаларды орындау барысында жүргізілетін теориялық және эксперименттік зерттеулер кешені. Оқу кезеңінде ғылыми жетекшімен бірлесіп жасалған ҒЗЖ жоспары Техникалық тапсырма ретінде әрекет етеді. ҒЗЖ орындау процесінде ТК шарттарының сақталуы қамтамасыз етілуі, оның ішінде талаптар әзірленіп, іске асырылуы тиіс:

- адамдардың өмірі мен денсаулығы мен қоршаған ортаны қорғау үшін қауіпсіздікті, үйлесімділік пен өзара алмастырушылықты қамтамасыз ету бойынша;

- стандарттау, біріздендіру және метрологиялық қамтамасыз ету бойынша;

-қолданылатын материалдар мен бұйымдардың номенклатурасын шектеу бойынша;
 - өнімді құру және пайдалану кезінде отын-энергетикалық және материалдық ресурстарды үнемді және ұтымды пайдалану бойынша;

- құруға жоспарланған өнімнің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету бойынша.

ҒЗЖ орындау процесі жалпы жағдайда келесі кезеңдерден тұрады:

- зерттеу бағытын таңдау-зерттеудің оңтайлы бағытын анықтау; зерттелетін проблеманың жай-күйін, оның ішінде патенттік зерттеулердің нәтижелерін талдау және ұқсас проблемалар бойынша жүргізілген болжамды зерттеулердің нәтижелерін ескере отырып, ықтимал шешімдердің нұсқаларын салыстырмалы бағалау негізінде жүргізіледі;

- теориялық және эксперименттік зерттеулер-ҒЗЖ алдына қойылған міндеттерді шешу үшін қажетті зерттеулердің жеткілікті теориялық және сенімді эксперименттік нәтижелерін алу мақсатында жүргізіледі;

- зерттеу нәтижелерін жалпылау және бағалау – қазіргі ғылыми-техникалық деңгеймен салыстырғанда алынған нәтижелердің тиімділігін бағалау (оның ішінде бәсекеге қабілетті өнімдер мен қызметтерді құру мүмкіндігін бағалау).

Өнімнің үлгісін жасау мүмкіндігін эксперименттік тексеру және оның техникалық сипаттамаларын анықтау, теориялық зерттеулер нәтижелерінің дұрыстығын тексеру және оңтайлы техникалық және конструкторлық-технологиялық шешімді таңдау үшін және ҒЗЖ орындау процесінде қажет болған жағдайда макеттер, модельдер, эксперименттік үлгілер (бұдан әрі – макеттер) жасайды.

ТТ талаптарын, оның ішінде адамдардың өмірі мен денсаулығының қауіпсіздігін және қоршаған ортаны қорғауды, макеттерді дайындау мен сынау кезінде және ҒЗЖ іске асыру кезінде үйлесімділік пен өзара алмастырушылықты қамтамасыз ету жөніндегі талаптарды орындауды:

- зерттеу бағыттарын таңдау кезеңінде-қауіпсіздік және экологияны қорғау мәселелерін пысықтау, қажетті талаптарды қалыптастыру және оларды орындау жөніндегі іс-шараларды әзірлеу арқылы;

- теориялық және эксперименттік зерттеулер кезеңінде-макеттерді жасау және сынау кезінде осы талаптарды нақтылау және эксперименттік тексеру тақырыптары;

- зерттеу нәтижелерін жалпылау және бағалау кезеңінде-нақтыланған талаптарды есепті ғылыми-техникалық құжаттамаға (бұдан әрі – ОНТД) енгізу жолымен.

Әзірленген талаптар мен оларды іске асыру бойынша қабылданған шаралардың тиімділігі мен жеткіліктілігі ҒЗЖ әрбір кезеңін қабылдау кезінде бағаланады.

ҒЗЖ орындау нәтижелері бойынша жалпы жұмыс туралы қорытынды есеп жасалады.

ҒЗЖ туралы есептің құрылымдық элементтері:

- титул парағы;

- орындаушылар тізімі;

- реферат;

- мазмұны;

- нормативтік сілтемелер;

- анықтамалар;

- белгілер мен қысқартулар;

- кіріспе;

- негізгі бөлігі;

- қорытынды;

- пайдаланылған дереккөздердің тізімі;

- қосымшалар.

Міндетті құрылымдық элементтер қалың қаріппен ерекшеленеді. Қалған құрылымдық элементтер есепке ҒЗЖ орындаушысының қалауы бойынша енгізіледі.

Оқытудың техникалық құралдары: ноутбук, компьютер, проектор.

Оқытудың әдістері мен түрлері: топпен негізделген оқу (TBL). Басқа студенттердің көмегімен оқу (PAL).

Тапсырмалар (сұрақтар):

1. Ғылыми жұмыс қандай үш бөлшектен тұрады?
2. Мазмұн қандай қызмет атқарады?
3. Кіріспеде не анықталады?
4. Жұмыстың негізгі мазмұнына не кіреді?
5. Сандық материалдарды ұсынудың қандай формаларын білесіз?
6. Тұжырымдама жазудағы басты принцип қандай?
7. Субъект ретінде адамның қатысуымен медициналық зерттеулер жүргізудің этикалық принциптері (Дүниежүзілік медициналық қауымдастықтың Хельсинки декларациясы).
8. ДМҚ Хельсинки декларациясының негізгі принциптерін ашыңыз.
9. Хельсинки декларациясына сәйкес зерттеу хаттамасы нені қамтуы керек?
10. Этика комитеттері қандай құқықтарға ие?
11. Материалды өңдеудің негізгі мақсаты не?
12. Мәтін формасының маңызды жақтарын атаңыз.
13. Рецензия деген не?
14. Рецензияның қандай формалары бар?
15. Иллюстрация деген не?
16. Ғылыми жұмысты жазудағы ең кең тараған қандай қателік?

ОБӨЖ тапсырмалары: Ғылыми зерттеу нәтижелерін рәсімдеу. Медициналық зерттеулердегі этикалық принциптері мен нормалар. Хельсинки декларациясы.

БӨЖ тапсырмалары: Дәлелді медицина бойынша халықаралық дерекқорлармен жұмыс.

Әдебиет:

Негізгі әдебиеттер:

1. Клиникалық медицинадағы және қоғамдық денсаулық сақтауда ғылыми зерттеулердің негізгі түрлері: жоспарлау, іріктемені есептеу және мәліметтерді талдау. Оқу құралы. 2017. Г.О. Нускабаева, М.Б. Жунисова, К.Ж. Садыкова, А.М.Гржибовский.

2. Академиялық адалдық және ғылыми-зерттеу жұмысын жазу техникасы. Оқу-әдістемелік құрал. 2020. С.М. Сапина, Б.Б.Динаева.

Электронды ресурстар:

3. Жоғары мектеп педагогикасы. Оқу құралы. 2020. Қ.Қ. Шалғынбаева, Н.П. Албытова, Т.С.Слаббекова. https://elib.kz/ru/search/read_book/1026/